

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВИКЛАДАННЯ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН В СУЧАСНОМУ ТЕХНОЛОГІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 378.14:371.83

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАУРОЧНОЇ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Ігор Андрощук

У статті визначено та обґрунтовано основні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Розкрито їх значення та вплив на ефективність професійної підготовки вчителів технологій. Зосереджено увагу на єдності та взаємовпливові обґрунтованих підходів у професійній підготовці фахівців.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх вчителів технологій, позаурочна художньо-технічна діяльність, гуманістичний, антропологічний, системний, синергетичний, діяльнісний, культурологічний, аксіологічний та суб'єктний підходи.

Постановка проблеми. Загальнонаукова методологія педагогіки може бути представлена різними підходами, що відображають особливості, загальний зв'язок і взаємообумовленість педагогічних явищ і процесів. Вони орієнтують дослідника і практика на необхідність дотримання певних правил, вимог. Система підходів впливає з вимог сьогодення, сучасної парадигми освіти та очікуваних результатів професійної підготовки педагога. Однак, не завжди в обґрунтуванні підходів фахової підготовки педагогів враховують їх напрям підготовки і спеціалізацію.

На сьогодні проблема підготовки учителів технологій є актуальною, зокрема не визначено сучасних підходів підготовки майбутніх вчителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. При цьому простежується тенденція до занепаду позаурочної діяльності вчителів технологій у загальноосвітніх навчальних закладах. Тому важливо обґрунтувати сучасні методологічні засади професійної підготовки цих фахівців, визначити основні підходи, які мають бути покладені в основу навчально-виховного процесу.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що існує низка наукових праць, в яких висвітлено теоретичні основи гуманістичного (С. Климов, В. Зазикін, Б. Ломов, О. Саннікова, В. Сластьонін та ін.), антропологічного підходу (К. Ушинський, П. Блонський, Б. Бім-Бад, Л. Лузіна, В. Сластьонін та ін.), системного (В. Афанасьєв, І. Блауберг, В. Садовський, Г. Щедровицький, Е. Юдін, С. Архангельський, Т. Ільїна, В. Беспалько, Ф. Корольов, Н. Кузьміна, В. Якунін, А. Архангельський, О. Міщенко, В. Семиченко, В. Сластьонін та ін.), синергетичного (І. Пригожин, Г. Хакеном, В. Буданов, А. Колмогоров, О. Князева, С. Курдюмов, В. Андрєєв, С. Бондарєвська, С. Кульневич, М. Весна та ін.), діяльнісного (М. Басов, С. Рубінштейн, О. Леонтєв, М. Каган, Е. Юдін, К. Абульханова, П. Ельконін, Б. Ломов, Н. Кузьміна, А. Ліненко та ін.), культурологічного (Е. Клементєв, Н. Крилова, В. Правоторов, В. Семиченко, В. Данильченко, І. Ісаєв та ін.), аксіологічного (І. Бех, Б. Гершунський, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, А. Міщенко, В. Сластьонін, Г. Чижакова, Н. Ткачова, Г. Щедровицький, А. Ярошенко, І. Бабурова, С. Анісімов, В. Гінецинський, З. Равкін, С. Шиянов та ін.), суб'єктного підходів (Д. Богоявленська, Н. Кічук, С. Львова, Б. Нікітін, О. Пехота, С. Сисоєва, Р. Шакуров, Т. Шамова та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Однак, не дивлячись на існування великої кількості підходів до підготовки учителя, на сьогодні поза увагою науковців дослідників залишилась позаурочна художньо-технічна діяльність учителя технологій та особливості підготовки його до цього виду діяльності.

Метою статті є визначення та обґрунтування основних підходів підготовки саме майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Учитель технологій за специфікою своєї діяльності працюючи з учнями, постійно стикається з нетиповими навчально-виховними задачами, вирішення яких потребує самосійної роботи з самоосвіти, саморозвитку, самовиховання. Так, кожне позаурочне заняття вимагає від учителя набагато більших затрат часу для підготовки ніж звичайний урок. Крім того, бажання

вихованців до саморозвитку в позаурочний час вимагає від майбутнього учителя технологій ґрунтовної особистої професійної підготовки згідно гуманістичного підходу. Враховуючи що гуманістичний підхід апелює до особистісно зорієнтованого і диференційного навчання з передбаченням індивідуальних нормативів і програм розвитку, радості учіння, творчості, саме він дозволяє реалізувати основні принципи позаурочної діяльності (добровільність, самодіяльність та колективність). Це необхідно враховувати під час професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Гуманістичний підхід в професійній підготовці вчителів технологій до позаурочної роботи неможливо звести до якихось конкретних технологій чи методів – це цілісна орієнтація, в основі якої лежить перебудова особистісних установок педагога. Найважливіше реалізації цього підходу – не формування в студентів якихось нормативних знань, а розвиток механізмів самоучіння, саморозвитку, самовиховання з врахуванням максимального вияву індивідуальних здібностей кожного з них.

Наступним важливим підходом з позиції проблеми нашого дослідження є антропологічний підхід, який органічно «вписується» у методологію гуманістичного, хоча має власну предметну «людинознавчу» специфіку. При цьому важливо відмітити, що «антропологічний підхід передбачає істотну зміну мети педагогічної освіти: відмову від управлінських і маніпулятивних цілей, висування саморозвитку і самоактуалізації особистості студента як пріоритетних цілей його професійного становлення» [1]. Свого часу К. Ушинський говорив про те, що учитель повинен знати людину в сім'ї, в суспільстві, особливості людей різного віку, у всіх класах, в єдності загального, особливого і окремого [2]. Використання антропологічного підходу потребує врахування персональних когнітивно-навчальних стилів учнів та студентів, що дасть змогу реалізувати освітню ідею «як навчати всіх по-різному». Ідеї антропологічного підходу забезпечують професійну підготовку майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів актуальною проблематикою оптимізації умов їх праці та навчання – врахування особистих якостей вихованця, його бажань та потреб позаурочного колективу.

До загальнонаукової методології слід віднести системний підхід, застосування якого потребує кожний об'єкт наукового дослідження. Властивості педагогічного процесу, як цілісної системи визначаються не тільки і не стільки сумарними властивостями його окремих елементів чи підсистем, скільки специфікою його структури, особливими системоутворюючими, інтегративними зв'язками досліджуваного об'єкта [3]. Враховуючи це, професійну підготовку майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів можна розглядати як досить специфічну і складноструктуровану педагогічну систему, що охоплює різноманітні компоненти, елементи та їх функціональні взаємозв'язки, які вимагають обґрунтованого виявлення і теоретичного моделювання, а також віднаходження системоутворюювальних чинників для педагогічного управління процесами його формування та розвитку. В той же час професійну підготовку майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів можна розглядати як підсистему загальної системи професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Відносно новим фундаментальним методом пізнання, який необхідно враховувати під час професійної підготовки майбутніх учителів технологій до позаурочної художньо-технічної роботи є синергетичний підхід. Власне, навчальна діяльність має синергетичну природу (синергізм у перекладі з грецької мови – пов'язаний із взаємодією, співпрацею). Позаурочна діяльність в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах характеризується нестійкою фазою існування – в більшості випадків, гурток функціонує протягом одного навчального року, в якому колектив вихованців може бути непостійним. Саме ця непостійність й приводить до множинності сценаріїв розвитку колективу, а в багатьох випадках до припинення функціонування позаурочних об'єднань як системи з можливістю подальшого самовідтворення через самоорганізацію.

Синергетичний підхід демонструє, яким чином і чому хаос може розглядатися як чинник творення, конструктивний механізм еволюції, як з хаосу власними силами може розвиватися нова організація. Згідно цього аспекту майбутній учитель технологій має уміти самостійно організувати позаурочне об'єднання, а в подальшому забезпечити оптимальне функціонування даного об'єднання як системи. Готовність до організації та здійснення позаурочної діяльності майбутнім учителем технологій, згідно синергетичного підходу, має передбачити професійна підготовка вищезазначеного фахівця. Саме непередбачуваність, відкритість, багаторівневність, нелінійність у професійній підготовці педагога до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів виступає специфічною формою його професійного самопроекування й самореалізації, що дає змогу виходити на нові рівні власного професійного та особистісного саморозвитку.

До методологічних основ професійної підготовки майбутніх учителів технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності відносимо також діяльнісний підхід. Цей підхід означає виявлення й опис тих способів дії, які повинні привести до розкриття змісту поняття в навчальному матеріалі й повноцінного засвоєння відповідних знань [4].

Сьогоднішня система вищої освіти при підготовці майбутнього учителя технологій спрямована на максимально можливе формування знань, умінь і володінь, що призводить до нерациональних затрат часу

на навчальну діяльність, яка в майбутньому буде не затребуваною функціональними обов'язками фахівця. Тому доцільним, згідно діяльнісного підходу, буде чітке визначення функціональних обов'язків майбутнього учителя технологій, на основі яких слід розробляти зміст професійної підготовки майбутнього фахівця. Таким чином, важливим підходом, який необхідно закласти у професійну підготовку майбутніх учителів технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності є діяльнісний. Він характеризується евристичними можливостями та передбачає відбір змісту навчальних предметів з опорою на врахування специфіки майбутньої професійної (виробничої) діяльності. Відбір освітнього матеріалу має відповідати критерію повноти і системності видів діяльності, необхідних для кваліфікаційної компетентності.

Останнім часом зростає значення культурологічного підходу, який завдяки широкій палітрі поняття культура та пізнавальним можливостям культурології дає можливість дослідити безліч природних, соціальних, екологічних, економічних, педагогічних, інформаційних та інших об'єктів та явищ як культурологічного феномену.

У межах культурологічного підходу культура розглядається як система, що складається і функціонує у взаємодії: об'єктивної (будь-які культурні об'єкти) і суб'єктивної («зліпок» культури і свідомості) форм; раціональної й емоційно-чуттєвої її складової; культурно-новаційних механізмів проникнення культури в усі галузі і сфери людської діяльності; процесів виробництва, розповсюдження (трансляції) і «присвоєння» культурних цінностей тощо [3].

Особливістю реалізації культурологічного підходу в професійній підготовці майбутнього учителя технологій до позаурочної діяльності є не лише акцент на культуру взаємин, культуру поведінки, культуру мовлення тощо, а й відображення національної спадщини декоративно-прикладного мистецтва в змісті підготовки.

Аксіологічний підхід в змісті професійної підготовки майбутнього учителя технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів носить загальнонауковий характер. Однак, поряд із загальнолюдськими та педагогічними цінностями, професійна підготовка майбутнього учителя технологій опирається й на специфічні професійні цінності: творчість, креативність, мобільність, самостійність, саморозвиток, самовдосконалення, комунікабельність тощо.

Аксіологічний (ціннісний) підхід базується на понятті цінності і дає можливість з'ясувати якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби окремої особистості і певного суспільства, а також ідеї і спонукання у вигляді норми та ідеалу. До цінностей суспільства належать лише ті позитивно значимі явища та їхні властивості, що пов'язані з соціальним прогресом. Фундаментальними є гуманістичні або загальнолюдські цінності: життя, здоров'я, любов, освіта, праця, творчість, краса тощо. Системи цінностей є в кожній культурі, суспільстві, державі, професії, особистості. Аксіологічному осмисленню підлягають матеріальні і духовні цінності [3].

Ще одним важливим підходом у професійній підготовці майбутнього учителя технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності є суб'єктний (індивідуально-творчий, креативний). У руслі ідей суб'єктної педагогіки проблема творчої індивідуальності учителя стає найважливішим методологічним положенням педагогічної теорії і практики, сутність чого полягає у постійному саморозвитку і самовдосконаленні особистості педагога, їх принципівій незавершеності. Така позиція допомагає долати репродуктивно-механістичне розуміння сутності педагогічної діяльності, сприяє професійній рефлексії, посилює інтерес до проблем педагогічної творчості [5].

Саме на сучасному етапі професійної підготовки майбутніх учителів технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів суб'єктний підхід має великі перспективи для впровадження. В позаурочній діяльності суб'єктний смисл вимагає від учителя активності, здатності керувати, регулювати свою поведінку і дії відповідно до поставлених завдань. Саморегуляція є вольовим виявом особистості і розкриває сутність таких професійних якостей, як ініціативність, самостійність і відповідальність. Зміст професійної підготовки майбутнього учителя технологій в кінцевому результаті має сформувати творчу особистість, індивідуальність, яка знаходиться на шляху постійного саморозвитку і самовдосконалення.

Висновки і перспективи подальших розвідок наперед. Отже, основними підходами, які мають бути реалізовані у професійній підготовці майбутніх учителів технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності є: гуманістичний, антропологічний, системний, синергетичний, діяльнісний, культурологічний, аксіологічний та суб'єктний. Саме врахування особливостей цих підходів та їх поєднання дозволяє підвищити ефективність професійної підготовки цих фахівців.

Подальших досліджень потребує розкриття напрямів та методики реалізації обґрунтованих підходів у професійній підготовці майбутніх учителів технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Многоуровневая подготовка педагогических кадров : опыт, проблемы, перспективы : Тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции (28-30 сентября 1993 г.). – Курск : КГПИ, 1993. – 191 с.

2. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения [Текст] : в 6-ти т. / К. Д. Ушинский ; сост. С. Ф. Егоров. – М. : Педагогика, 1990. Т.5. – Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. – 528 с. Т.6. – Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. – 528 с.
3. Поняття методології наукових досліджень та її види : курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.lntu.info/book/fb/pesp/2012/12-31/page7.html> (дата звернення: 10.02.2015).
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Гузій Н.В. Людиновимірність методологічної бази педагогічного професіоналізму як запорука успішної розбудови особистісно зорієнтованої освіти / Н.В. Гузій // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – № 2 (11). – 2013. – С. 53-60.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Андрощук Ігор Петрович – к. пед. н., доцент кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання Хмельницького національного університету.

Наукові інтереси: проблеми професійної підготовки учителів технологій до позаурочної художньо-технічної діяльності учнів; організаційно-педагогічні умови ефективного функціонування позашкільної освіти. Автор понад 40 наукових праць, серед яких 1 монографія та три навчальних посібника з грифом МОН України.

УДК 378.147

ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Ірина Андрощук

У статті зосереджено увагу на необхідності обґрунтування принципів підготовки вчителів технологій до педагогічної взаємодії. Проаналізовано зміст поняття «принцип». Уточнено дефініцію «принципи підготовки майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії». Визначено та розкрито зміст принципів підготовки майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічна взаємодія, принципи, принципи моделювання, ролівої перспективи, гуманізму, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, діалогізації, створення сприятливого середовища.

Постановка проблеми. Педагогічна освіта є базовою для будь-якого фахівця, причетного до навчання, виховання, розвитку та соціалізації людини. Рівень педагогічної освіти визначає ефективність у вирішенні професійних завдань учителя технологій. Згідно галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти, підготовка педагогічних працівників розглядається, у цьому контексті, як важлива передумова, що забезпечує проведення модернізації освіти на основі осмислення національного і зарубіжного досвіду [3]. Модернізація неможлива без перегляду та оновлення методологічних та теоретичних основ підготовки вчителів.

Аналіз актуальних досліджень. У вітчизняній та зарубіжній психології і педагогіці вже визначено ряд вихідних концептуальних положень, принципів, які можна покласти в основу модернізації професійної підготовки фахівців. Загальні дидактичні принципи висвітлюються у теоретичних здобутках таких відомих учених, як М. Борішевський, Л. Віготський, І. Зязюн, О. Коберник, А. Маслов, Н. Нічкало, В. Радкевич, В. Рибалка, К. Роджерс, В. Семиченко, С. Сисоєва, Д. Тхоржевський, Н. Чепелева та ін. Окремі аспекти, які так чи інакше стосуються принципів вищої освіти в Україні, були предметом дослідження таких учених, як Я. Болюбаш, М. Горбатова, М. Гриценко, Н. Кириченко, В. Кремень, М. Курко, Н. Лазарева, В. Ортинський, Н. Ракши, Р. Шаповал, С. Шевченко та ін. Проте вони розкрили лише окремі аспекти в зазначеній сфері, досліджуючи більш загальні чи спеціальні проблеми.

На сьогодні багато наукових праць присвячено висвітленню загальних принципів підготовки вчителя і не завжди враховуються функції та особливості його педагогічної діяльності в контексті специфіки змісту навчального предмета. Зокрема лише незначна кількість досліджень присвячена обґрунтуванню методологічних та теоретичних основ професійної підготовки безпосередньо вчителя технологій. Відмітимо, що у цих дослідженнях, головним чином, розглянуто наступні аспекти підготовки: професійну в умовах ступеневої освіти (В. Стешенко), технічну (М. Корець), художньо-трудова (Л. Оршанський), ергономічну (Т. Борисова), проектно-технологічну (Т. Газука, О. Коберник, М. Пелагейченко, Л. Пташнік, С. Ящук); формування психологічної культури (О. Видра), естетичної культури засобами українських народних промислів (В. Титаренко), готовності до використання інформаційних технологій (О. Торубара), до естетичного виховання (Г. Разумна) і т.д. Однак незалежно від напрямів та профілю підготовки вчитель технологій, враховуючи особливості його професійної діяльності, є суб'єктом педагогічної взаємодії. Від ефективності організації якої залежить